

Л. М. Жукова,

к. е. н., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЙНИМИ ПРАКТИКАМИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВИ

L. Zhukova,

Ph.D. in Economics, V. N. Karazin Kharkiv National University

FIGHT AGAINST PRACTICES OF CORRUPTIONS AS A FACTOR OF DEVELOPMENT INSTITUTIONAL STATUS OF THE STATE

Стаття присвячена особливостям боротьби з корупційними практиками в процесі розвитку інституційного статусу держави. В даній статті аналізується рівень корупції та її вплив на суспільно-політичний, соціальний та економічний розвиток України. Проводиться короткий огляд прийнятих заходів і пропонуються основні напрями боротьби з цим негативним явищем.

The article is devoted the features of fight against practices of corruptions in the process of development of institutional status of the state. In this article the level of corruption and its influence is analysed on social and political, social and economic development of Ukraine. The short review of the accepted measures is conducted and basic directions of fight are offered against this negative phenomenon.

*Ключові слова: інституційний статус держави, рівень корупції, прояви корупції, антикорупційні заходи.
Key words: institutional status of the state, level of corruption, displays of corruption, measures of anticorruptions.*

ВСТУП

Корупція як одне з суспільно-небезпечних явищ для будь-якої держави стала для України в наші дні основною перешкодою для політичного, економічного і духовного відродження, перетворилася на реальну загрозу національній безпеці країни та розвитку інституційного статусу держави. Корупційний чинник став нормою в політиці, економіці і суспільному житті України. Це негативне соціальне явище вже не загрожує цим сферам, а є їх складовою частиною. Таким чином, активізація корупційних відносин зумовила необхідність дослідження цього негативного і небезпечного для суспільства явища.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Оскільки корупція — явище соціальне, економічне, політичне, правове — вона завжди була об'єктом вивчення фахівців різних галузей науки.

Серед наукових розробок у сфері запобігання та протидії корупції в різних сферах життєдіяльності суспільства і держави слід назвати роботи Ф.В. Абрамова, С.М. Баранова-Мохорта, М.Ю. Бездольного, М.Д. Данчук, Д.І. Йосифовича, С.М. Клімової, Т.В. Ковалючої, М.І. Мельник, Е.С. Молдована, Є.В. Невмержицького, І.С. Нуруллаєва, О.Я. Прохоренка, С.С. Серьогіна, М.І. Флейчука, В.П. Чабан та ін.

Окремим аспектам з цієї проблематики присвячені праці російських науковців, які розглядають корупцію як елемент тіньової економіки, що впливає на стан економічної та національної безпеки. В першу чергу до них відносяться роботи М.І. Абдурахманова, В.А. Баришпольца, Н.П. Гусакова, Н.А. Зотова, В.С. Пирумова, А.А. Смирнова та інших учених.

Наступна група джерел представлена авторами, що досліджують проблеми впливу постіндустріальної трансформації на соціально-економічні процеси. Із зарубіжних економістів-теоретиків найбільш відомими є Д. Белл, Д.М. Бьюкенен, Т. Веблен, Е. Гідденс, Дж. Гелбрейт, М. Кастельс, Р. Коуз, Д. Норт, Дж. Д. Сакс, П.А. Самуельсон, Дж. Ю. Стігліц, Ф. Уебстер, Ф.А. Хайєк, Г. Шиллер та ін.

Деякі закордонні автори розкривають сутність та зміст економічної безпеки, загалом, і корупційних процесів, зокрема, стосовно специфіки своїх країн і культур. До них слід віднести Ернандо де Сото, Н. Бехара, Е. Гельнера, Дж. Генслера, Д. Кауфмана, П. Мауро, С. Мелмана, Р. Маккіна, Т. Морана, Р. Рейника, Я. Свенсона, Дж. Сакса, Д. Фішера, Ч. Хітча та інших авторів.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — визначити вплив корупції на соціально-економічний розвиток країни та виявити заходи запобігання та протидії корупції в процесі розвитку інституційного статусу держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні в нашій державі дуже гостро відчувається проблема корупції і розв'язати її можливо лише реалізувавши цілий комплекс антикорупційних заходів, які мають послідовно здійснюватися в кожній із сфер суспільних відносин. Ці заходи повинні бути спрямовані не лише на викорінення корупції як явища, а й запобігати умовам, що можуть сприяти її виникненню, оскільки корупція підриває авторитет демократичних інституцій, дискредитує діяльність публічних службовців, негативно впливає на правосвідомість громадян. Фактично вона

набула рис, які визначають сьогодні долю влади, економіки, держави, суспільства загалом. Це зумовлює необхідність глибокого вивчення даного явища з метою всебічного утримання процесу в певних рамках, що забезпечує нормальне життя суспільства і в першу чергу дієздатність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

На сьогодні немає чіткого й однозначного визначення поняття корупції. Проте з'ясування її сутності та дефініції має велике теоретичне й практичне значення.

Термін корупція має давню історію. У римському праві існував термін *concupere*, під яким розумілося псування, пошкодження, фальшування свідчень, а також підкуп судді.

У науковій літературі описується кілька варіантів походження терміна корупція. Один із них розглядає цю назву як похідну від сполучення латинських слів *congei* (кілька учасників зобов'язальних відносин з приводу одного предмета) і *ruptere* (ламати, пошкоджувати, порушувати, скасовувати). У результаті утворився самостійний термін *concupere*, що передбачає участь у діяльності кількох осіб, метою яких є "гальмування" нормального ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства. Іноді цей термін також пов'язують з іншим латинським словом — *concupitio*, яке тлумачиться як "підкуп, продажність громадських і політичних діячів, посадових осіб".

Енциклопедичні словники тлумачать латинське слово *concupitio*, крім як підкуп і продажність, ще і як псування та розбещування. Останнє підкреслює глибинний аспект корупції як соціального явища, яке свідчить про розбещення владою певних посадових осіб державних органів і розкладання системи державної влади [1].

Слід зазначити, що серед як українських учених-економістів, так і практиків не існує чіткого визначення поняття корупції. В економічній теорії існують основні підходи до розуміння корупції:

- 1) корупція розуміється як підкуп-продажність державних службовців;
- 2) корупція розглядається як зловживання владою або посадовим положенням, здійснене в будь-яких особистих інтересах;
- 3) під корупцією розуміється використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб;
- 4) корупція розглядається як елемент (ознака) організованої злочинності.

Отже, корупція — це складне соціальне явище, яке негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави. Це явище виявляється як в протиправних діях (бездіяльності), так і неетичних (аморальних) вчинках. Таким чином, корупцію можна визначити як складне соціальне (а за своєю суттю, асоціальне, аморальне і протиправне) явище, яке виникає в процесі реалізації владних відносин уповноваженими на це особами, що використовують надану їм владу для задоволення особистих інтересів (інтересів третіх осіб), а також для створення умов для здійснення корупційних дій, їх приховування або сприяння їм.

Корупцію можна класифікувати по багатьом критеріям: за типами взаємодіючих суб'єктів (громадяни і дрібні службовці, фірми і чиновники, нація і політичне керівництво); за типом вигоди (отримання прибутку або зменшення витрат); за спрямованістю (внутрішня і зовнішня); за способом взаємодії суб'єктів, ступенем централізації, передбаченості і т.д.

В Україні історично корупція розрізнялася по тому, чи відбувалося отримання неправомірних переваг за здійснення законних дій ("хабарництво") або незаконних дій ("лихварство").

Різні прояви корупції мають різну етичну оцінку: одні дії вважаються злочинними, інші — аморальними.

До останніх, як правило, відносяться кумовство і заступництво на основі політичної орієнтації, які порушують принципи мерітократії.

Найнебезпечніші форми корупції кваліфікуються як кримінальні злочини. До них, перш за все, відносяться розтрата (розкрадання) і хабарі. Розтрата полягає у витраті ресурсів, довірених посадовій особі, з особистою метою. Вона відрізняється від звичайної крадіжки тим, що спочатку особа отримує право розпоряджатися ресурсами легально: від начальника, клієнта і т.д. Хабар є різновидом корупції, при якій дії посадової особи полягають в наданні будь-яких послуг фізичній або юридичній особі в обмін на надання останнім певної вигоди посадовця. В більшості випадків, якщо факт хабара не є наслідком вимагання, основну вигоду від операції отримує хабародавець [2]. До кримінальних злочинів також відноситься купівля голосів виборців (хоча іноді вважають її не формою корупції, а видом недобросовісної виборчої кампанії).

Згідно з критеріями класифікаційної ознаки корупції розглянемо типи взаємодіючих суб'єктів.

Побутова корупція породжується взаємодією пересічних громадян і чиновників. Даний вид корупції охоплює різні подарунки від громадян і послуги посадовій особі та членом її сім'ї. До цієї категорії також відноситься кумовство (непотизм).

Ділова корупція виникає при взаємодії влади і бізнесу. Наприклад, у разі господарської суперечки, сторони можуть прагнути заручитися підтримкою судді з метою винесення ухвали на свою користь.

Корупція верховної влади відноситься до політичного керівництва і верховних судів в демократичних системах. Вона стосується груп, що стоять при владі, недобросовісна поведінка яких полягає в здійсненні політики в своїх інтересах і в збиток інтересам виборців.

Найбільш поширеною є децентралізована (зовнішня) корупція, коли угоди укладаються індивідуально між посадовою особою і приватною особою. Проте додавання внутрішньої корупції, тобто між членами однієї організації, додає їй риси організованої злочинності.

Серед галузей, найбільш прибуткових у плані корупції, слід виділити: продаж сировинних товарів за цінами нижче ринкових; видобуток природних ресурсів та районування, оскільки воно впливає на вартість землі; розпродаж державних активів, особливо приватизація державних підприємств; надання монопольної влади до певного виду комерційної (особливо експортно-імпоротної) діяльності; контроль над тійовою економікою і нелегальним бізнесом (вимагання, захист від переслідування, знищення конкурентів і т.д.); призначення на відповідальні пости в органах влади та ін.

Також необхідно відмітити про наявність корупції у судовій системі.

Приведені нижче форми корупції відносяться в першу чергу до суддів, але у випадках адміністративних правопорушень можуть відноситися і до посадових осіб, уповноваженим розглядати відповідні справи (органам внутрішніх справ, органам пожежного нагляду, податковим, митним органам і т.д.).

Однією з форм прояву корупції є недоліки в законодавстві. Багато норм дозволяють судді вибирати між м'якими і жорсткими заходами покарання, щоб він міг максимального врахувати ступінь провини, тяжкість правопорушення та інші обставини.

Існують норми права з накладенням альтернативного адміністративного стягнення, наприклад, штраф або арешт. Від більшості попередніх норм їх відрізняє не тільки ширший діапазон покарань (і як слідство, сильніша мотивація у порушника до дачі хабара), але і те, що правосуддя здійснюють представники виконавчої, а не судової, влади. Більшість юристів вважає, що використання санкцій подібного роду виправдане тільки в кримінальному судовому процесі, але має мало підстав в процесі адміністративному [3].

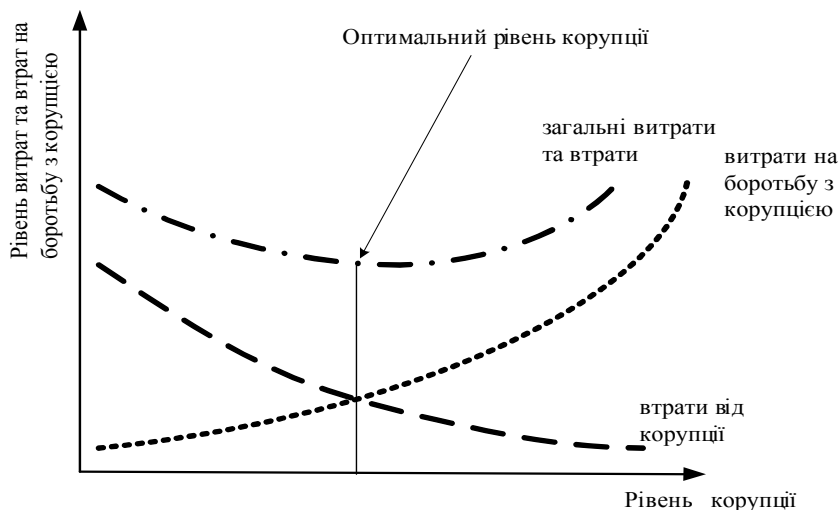

Рис. 1. Оптимальний рівень корупції

Складено на основі матеріалів [5].

Іншим різновидом недоліків в законодавстві, як форми прояву корупції, є дублювання складу правопорушення в різних кодексах. Це відкриває можливості для перекваліфікації скоєного правопорушення в м'якшу категорію (наприклад, з кримінального в адміністративне або цивільне) або навпаки, у важчу категорію.

На сьогоднішній день корупція є складовою для всіх соціальних сфер.

Емпіричні дані показують, що корупція викликає [4, с.195]: неефективний розподіл і витрачання державних коштів і ресурсів; неефективність корупційних фінансових потоків з точки зору економіки країни; втрати податків, коли податкові органи привласнюють собі частину податків; зниження ефективності роботи державного апарату в цілому; розорення приватних підприємств; зниження інвестицій у виробництво, уповільнення економічного зростання; нецільове використання міжнародної допомоги, що різко знижує її ефективність; неефективне використання здібностей індивідів: замість виробництва матеріальних благ люди витрачають час на непродуктивний пошук ренти; зростання соціальної напруженості; посилення організованої злочинності — банди перетворюються на мафію; збиток політичної легітимності влади; зниження суспільної моралі.

Існує також точка зору, що до корупції допустиме терпиме відношення. Згідно з одним аргументом, в історії розвитку багатьох країн (Індонезії, Таїланду, Кореї) були періоди, коли економіка і корупція росли одночасно. Згідно іншому аргументу, хабарництво є лише реалізація ринкових принципів в діяльності державних і муніципальних структур. Таким чином, терпиме відношення до корупції допустиме в умовах економічного буму або поки вона не зачіпає ефективність ринку в цілому. Критики цієї точки зору заперечують, що унаслідок перерахованих вище причин, країни з високим рівнем корупції після періоду зростання ризикують втратити стабільність і впасти в низхідну спіраль [5].

У міру того, як держава викоринює корупцію, витрати на це малоокупне заняття зростають так, що для повної ліквідації корупції доведеться витратити нескінченні зусилля. Порівнюючи втрати від корупції і витрати на викоринювання корупції для кожного її рівня, можна знайти оптимальний рівень корупції (рис. 1), що відображає найменші сумарні втрати. Виявляється, що для суспільства вигідно не знищувати корупцію до кінця через високу витратність цього процесу.

Крім того, надмірне захоплення боротьбою з корупцією в збиток усуненню її причин здатне позбавити адміністративну систему гнучкості, а населення ци-

вільних свобод. Правляча група може використовувати караюче законодавство для посилення свого контролю над суспільством і переслідування політичних супротивників.

Згідно з даними досліджень, у державах із стабільною економічною ситуацією і ефективним законодавством негативні наслідки від корупції можуть перевищувати позитивні в 50—100 разів [6]. Проте в тому випадку, якщо в країні немає ефективного системи управління і погано розвинене законодавство про захист власності, корупція може дати позитивний ефект.

Негативне відношення до корупційної діяльності обґрунтовується наступною гіпотезою: вважається, що корупція, підриваючи законність в країні, приводить до збільшення економічних витрат при веденні бізнесу, а значить, обмежує продуктивну діяльність і інвестиції, що обертаються негативними наслідками з точки зору економічного зростання і розвитку суспільства.

Протилежна гіпотеза про те, що інколи корупція грає позитивну роль в економіці також має право на існування. Тому необхідно з'ясувати чи може корупція в деяких випадках сприяти економічному зростанню в народному господарстві.

Основні результати дослідження полягають в тому, що корупція має значні економічні ефекти, які обмежують і сприяють зростанню. Порівняльний масштаб цих двох ефектів залежить від ступеня дотримання в країні законодавства про захист власності. Коли цей захист слабкий, корупція на загальнонаціональному рівні може істотним чином сприяти розширенню економічної діяльності. У тих країнах, де власність захищається ефективно, головний економічний ефект корупції носить обмежувальний характер. У таких випадках масштабні кампанії по прямому викоринюванню корупції слід вважати корисними.

З іншого боку, в країнах з неефективною системою управління виявляються найбільш значні позитивні ефекти корупції: приблизно у 20% держав позитивні економічні наслідки корупції за об'ємом складають більше 20% від обмежувальних, а у 12 країнах позитивні економічні наслідки корупції навіть перевищують обмежувальні. Подібні результати дозволяють припустити: коли корупція в масштабах країни сприяє зростанню, прямі заходи проти неї можуть зустріти запеклий опір і обернутися дорогим протистоянням. У цьому випадку доречним представляється завдання ефективною роботою державних інститутів. У таблиці 1 показано відношення оцінюваних вигід від корупції до оцінюваних збитків від неї для 112 країн світу [6].

Як видно з таблиці 1, для 11 країн (Гаїті, Бангладеш, Конго, Чад, Венесуели, Кот-д'Івуару, Пакистану, Бурунді, Парагваю, Нігеру і Грузії) дане відношення перевищує одиницю, тобто сукупний ефект корупції носить позитивний характер. Для інших країн, враховуючи і ті, що мають низький ступінь дотримання законодавства про захист власності, співвідношення не досягає одиниці. Для розвинених країн воно як правило дуже невелике, показуючи, що тут корупція не служить замінником неефективних законів і носить характер протиправного привласнення ренти.

У країнах із слабкими правовими інститутами боротьба з корупцією перетворюється і в боротьбу проти ряду її аспектів, що позитивно впливають на економіку таких держав. Більш того, відсутність зацікавленості в перемозі над корупцією в подібній ситуації може бути пов'язана не з прагненням зберегти привласнення ренти, а з переконаністю в тому, що її викоринювання пошкодить розвитку економіки.

Таблиця 1. Рейтинг країн з точки зору відношення стимулюючих та обмежувальних ефектів корупції

1	Гаїті	2,11
2	Бангладеш	2,02
3	Конго (Кіншаса), Чад	1,96
4	Венесуела, Кот-д'Івуар	1,53
5	Пакистан	1,47
6	Бурунді	1,46
7	Парагвай	1,43
8	Конго (Браззавіль)	1,36
9	Нігерія	1,32
10	Грузія	1,13
11	Непал	0,98
12	Екватор	0,93
13	Руанда	0,92
14	Гватемала	0,86
15	Зімбабве	0,84
16	Кенія, Болівія	0,83
17	Папуа-Нова Гвінея, Нікарагуа	0,82
18	Гондурас	0,77
19	Нігер	0,75
20	Алжир	0,74
21	Того	0,71
22	Індонезія	0,68
23	Філіппіни	0,67
24	Сьєрра-Леоне	0,66
25	Мозамбік, Мадагаскар	0,64
26	Аргентина	0,63
27	В'єтнам	0,54
28	Росія, Уганда	0,53
29	Албанія	0,51
30	Україна	0,49
31	Габон	0,48
32	Бенін	0,45
33	Малі	0,39
34	Шрі-Ланка, Гвінея-Бісау	0,37
35	Сенегал	0,35
36	Гайана	0,34
37	Мексика, Замбія	0,33
38	Перу, Колумбія	0,32
39	Танзанія	0,29
40	Румунія	0,28
41	Панама, Малаві, Єгипет	0,27
42	Китай	0,24
43	Сирія	0,23
44	Гана, Іран, Польща	0,22
45	Індія, Бразилія	0,21
46	Ямайка, Сальвадор, Туреччина	0,20
47	Болгарія	0,19
48	Тринідад	0,16
49	Марокко	0,15
50	Фіджі, Таїланд	0,14
51	Латвія	0,12
52	Литва, Беліз	0,10
53	Греція, Маврикій	0,09
54	Італія	0,08
55	Чехія, Коста-Рика	0,07
56	Уругвай, Південна Корея	0,06
57	Бахрейн, Угорщина, Малайзія, Туніс	0,05
58	Йорданія, Кувейт, Тайвань, Словенія	0,04
59	Ботсвана, Кіпр, ОАЕ, Ізраїль, Іспанія, Чилі	0,03
60	Естонія, Мальта, Намібія, Португалія, Оман	0,02
61	Франція, Японія, Бельгія, США, Ірландія	0,01
62	Канада, Швейцарія, Австрія, Німеччина, Швеція, Фінляндія, Великобританія, Австралія, Норвегія, Данія, Нідерланди	0,00

Корупція в країнах з низькою якістю державного управління може мати і позитивні ефекти, але це не означає, що в цих обставинах її слід розглядати як позитивне явище. Оскільки корупція за визначенням — феномен підступний, мінливий і непрозорий: все, що не можна здійснювати і контролювати відкрито, може бути обернено на використання протиправних дій, тобто привласнення ренти.

Проте в країнах з неефективним державним управлінням з корупцією не слід боротися без розбору. Часто вона є причиною слабого правового захисту. В таких обставинах політика боротьби з корупцією є антитезою прагненням багатьох індивідів розвинути ринкову економічну діяльність і інвестиції. Правильна політика полягає не в тому, щоб збільшувати витрати на корупційну діяльність, а необхідно зосередити увагу на скороченні витрат легальної діяльності. Задача полягає у вдосконаленні фундаментальних інститутів, що підтримують ринок, з акцентом на законодавстві про власність і контрактне право.

Через відсутність у будь-кого дискреційної влади, корупція була б неможливою [5]. Проте персона або група, що володіє верховною владою, не в змозі самотійно забезпечувати реалізацію політики, яку вона визначає. Для цієї мети вона призначає адміністраторів, які наділяються необхідними повноваженнями, в розпорядження яких передаються необхідні ресурси, для яких встановлюються правила поведінки і над якими здійснюється нагляд. І тут виникає наступна проблема:

1. Консервативність закону. На практиці інструкції змінюються значно повільніше, ніж зовнішні умови. Тому вони залишають місце для дій на свій розсуд, оскільки інакше система управління стає абсолютно негнучкою, і невідповідність жорстких норм реаліям здатна повністю зупинити роботу. Проте це означає, що в непередбаченій законом ситуації, адміністратор може почати керуватися найбільш вигідною рентою.

2. Неможливість всеосяжного контролю. Нагляд вимагає витрат, але крім того, надмірно жорсткий контроль наносить удар на якість управлінського персоналу і приводить до відтоку творчої мислячої кадрів. Таким чином, принцип управління сам по собі містить потенційну можливість для корупції. Ця можливість переростає в об'єктивні умови, коли потенційна рента переважає над ризиками.

Більшість фахівців сходяться на тому, що основними причинами високої корупції є недосконалість політичних інститутів, які забезпечують внутрішні і зовнішні механізми стримання. Крім цього, є підстави вважати, що деякі об'єктивні обставини вносять істотний вклад: двозначні закони; незнання або нерозуміння законів населенням, що дозволяє посадовим особам довільно перешкоджати здійсненню бюрократичних процедур або завищувати належні виплати; залежність стандартів і принципів, які лежать в основі роботи бюрократичного апарату, від політики правлячої еліти; професійна некомпетентність бюрократії; кумовство і політичне заступництво, які приводять до формування таємних угод, послаблюючих механізми контролю над корупцією; відсутність єдності в системі виконавчої влади, тобто, регулювання однієї і тієї ж діяльності різними інстанціями; низький рівень участі громадян в контролі над державою.

Проте існує безліч країн з низьким рівнем корупції. Більш того, відомі історичні приклади, коли дії, направлені на зниження корупції, привели до значних успіхів: Сінгапур, Гонконг, Португалія, Швеція. Це однозначно говорить на користь того, що методи боротьби з корупцією існують.

З формальної точки зору, якщо не буде держави — не буде і корупції. Здатність людей на даному етапі розвитку ефективно співробітничати без держави піддається дуже сильним сумнівам. Проте в умовах, коли коруп-

ція поширена практично скрізь, розпуск корумпованих органів влади представляється одним з дієвих радикальних способів від неї позбавитися.

Крім розпуску органів влади, існують три можливі підходи до зменшення корупції [4, с. 195]. По-перше, можна посилити дію законів та їх виконання, тим самим підвищивши ризик покарання. По-друге, можна створити економічні механізми, які дозволять посадовим особам збільшити свої доходи, не порушуючи пра-

вила і закони. По-третє, можна підсилити роль ринків і конкуренції, тим самим зменшивши розмір потенційного прибутку від корупції. До останнього також відноситься конкуренція в наданні державних послуг за умови дублювання одними державними органами функцій інших органів. Більшість позитивно зарекомендованих методів відносяться до внутрішніх або зовнішніх механізмів нагляду.

До внутрішнього контролю входять внутрішні механізми і стимули, які існують в самому апараті управління: чіткі стандарти виконання посадовими особами своїх обов'язків і суворий нагляд над кожним службовцем.

До зовнішнього контролю відносяться механізми, які мають високий ступінь незалежності від виконавчої влади. Незалежна судова система, при якій бюрократ, що порушив закон, може бути легко і ефективно визнаний винним, різко знижує потенційну привабливість корупції. Одними з найефективніших інструментів контролю над корупцією бюрократичного апарату є свобода слова і засоби масової інформації.

Зовнішній контроль характерний для країн з ринковою економікою і ліберальною демократією. Це пов'язано з тим, що для реалізації нормального функціонування ринку необхідні чіткі правила, механізми забезпечення виконання зобов'язань, зокрема, — ефективна правова система, забезпечуюча здорове конкурентне середовище. Ліберальна демократія для досягнення своїх цілей також спирається на систему виборів, правову державу, незалежне правосуддя, розділ властей і систему "заборон і противаг". Всі ці політичні інститути служать одночасно механізмами зовнішнього контролю над корупцією.

Ліквідація описаних вище супутніх причин корупції відноситься до антикорупційних заходів. Також до антикорупційних заходів загального характеру необхідно віднести [4, с. 195]:

Неконституційність корупціогенних норм. Будь-які норми, накладаючи на громадянина обмеження, можуть викликати корупцію, за винятком норм, які описують конституційні свободи і права людини. Останні накладають обмеження не стільки на індивідів, скільки на органи державної влади, будучи інституційними гарантіями як проти завищених вимог закону, так і проти наділу органів державної влади дискреційними повноваженнями. Корупціогенні ж норми неминуче порушують права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції.

Інформаційне забезпечення громадян. Даний метод включає аналіз законодавчих актів з метою аналізу і пояснення громадянам в чому полягають їх права і обов'язки, за які порушення вони повинні нести відповідальність, як проходить судова процедура і що вона охоплює. Знаючи все це, громадяни будуть упевненіше поводитися, опинившись наодинці з підштовхуючим їх до дачі хабара чиновником.

Відкритість відомчих систем. Прозорість операцій, які відбуваються всередині відомств і належний цивільний небюрократичний контроль помітно можуть похитнути фундамент корупції. Але такий механізм неможливо реалізувати повною мірою не тільки тому, що цивільна контролююча система сама була б схильною до корупції, а тому, що таким чином інформаційна безпека громадян і фірм порушувалася б ще більше. Наприклад, державні служби часто зберігають конфіденційні дані про громадян, а органи безпеки і військові відомства здатні повноцінно виконувати свої функції тільки при забезпеченні секретності.

Соціальне забезпечення чиновників. Першокласне медичне обслуговування, безпроцентні кредити для купівлі нерухомості, велика пенсія — все це рівнозначно підвищенню заробітної платні в держав-

ному секторі, і тим самим, збільшує втрати чиновника у випадку, якщо його зловлять на корупційній діяльності. Цей захід не надає негайного впливу на корупцію, проте сприяє підвищенню якості бюрократії з часом.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити висновок про необхідність впровадження заходів запобігання та протидії корупції в умовах соціально-економічної та політичної нестабільності в Україні. Ефективність протидії корупції може бути досягнута шляхом наступних складових: 1) наявності належної правової бази антикорупційного напрямку; 2) ефективного і повного її застосування; 3) розвитку системи громадського контролю і формування антикорупційної складової свідомості суспільства; 4) ефективного організаційно-управлінського забезпечення антикорупційної діяльності.

Причому всі ці складові можуть спрацювати тільки в спільній взаємодії. Такий комплексний підхід до боротьби з цим явищем бачиться найбільш доцільним і вимагає свого невідкладного втілення в життєдіяльність українського суспільства.

Література:

1. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: навч. посіб. / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова. — Х.: Вид-во ХарPI НАДУ "Магістр", 2012. — 283 с.
2. Bardhan P. Corruption and development / P. Bardhan // Journal of Economic Literature. — 1997. — Vol. 25. — P. 1320.
3. Shleifer A. Corruption / A. Shleifer, R. Vishny // Quarterly Journal of Economics. — 1993. — Vol. 108. — № 3. — P. 599.
4. Жукова Л. М. Антикорупційна складова системи попередження рейдерства в Україні / Л. М. Жукова // Фінансово-кредитний механізм в соціально-економічному розвитку країни: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25—26 січня 2012 р. — Мakiivka: Makiivskiy ekonomiko-gumanitarniy instytut, 2012. — С. 195—196.
5. Rose-Ackerman S. The Political Economy of Corruption / S. Rose-Ackerman // Corruption and the global economy / ed. K. A. Elliott. — Washington: Institute for International Economics. — 1997. — P. 31.
6. Houston D. A. Can Corruption Ever Improve an Economy / D. A. Houston // Cato Journal. — 2007. — Vol. 27. — № 3. — P. 52.

References:

1. Klimova, S. M. and Koval'ova, T. V. (2012), *Organizatsiia zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini* [Organization of prevention and counteraction of corruption in Ukraine], Vyd-vo KharRI NADU Mahistr, Kharkiv, Ukraine.
2. Bardhan, P. (1997), "Corruption and development", *Journal of Economic Literature*, vol. 25, p. 1320.
3. Shleifer, A. and Vishny, R. (1993), "Corruption", *Quarterly Journal of Economics*, vol. 108, no 3, p. 599.
4. Zhukova, L. M. (2012), "Anti-corruption component of the prevention of raiding in Ukraine", *Finansovo-kredytnyj mekhanizm v sotsial'no-ekonomichnomu rozvytku krainy: materialy II Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii* [Financial and credit mechanism for socio-economic development: materials of the II International Scientific Conference], 25—26.01.2012, Makiivsk'kyj ekonomiko-humanitarnyj instytut, Makiivka, Ukraine.
5. Rose-Ackerman, S. (1997), *The Political Economy of Corruption and the global economy*, Institute for International Economics, Washington, USA.
6. Houston, D. A. (2007), "Can Corruption Ever Improve an Economy", *Cato Journal*, vol. 27, no 3, p. 52.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2014 р.